

**VISOKA POSLOVNA ŠKOLA
STRUKOVNIH STUDIJA
ČAČAK**

SEMINARSKI RAD

Osnovni makro-ekonomski racuni

Mentor: _____
Profesor: _____

Student: _____
Br.Indeksa: _____

1 DOBRO DOŠLI U SVET MAKROEKONOMIJE!

Ekonomski rast je makroekonomsko pitanje. Zato, dobro došli u svet makroekonomije!

Ključna makroekonomska pitanja

Makroekonomija objašnjava kako funkcionise privreda kao celina i pokušava da odgovori na pitanja kao što su:

- Zašto su neke zemlje bogate, a druge siromašne?
- Zašto je bruto domaći proizvod po stanovniku veći 2000. godine nego 1950, a 1950. godine veći nego 1900?
- Šta određuje stopu rasta privrede?
- Zašto neke zemlje imaju visoke stope inflacije, a druge ne?
- Šta izaziva recesije, a šta depresije?
- Kako javna politika može da pomogne ubrzanju rasta, redukciji nezaposlenosti i inflacije?

Podaci

Da bi makroekonomija mogla da objasni funkcionisanje privrede i odgovori na postavljena pitanja, potrebni su joj podaci o bruto domaćem proizvodu, cenama, nezaposlenosti, spoljno-trgovinskim tokovima i drugim ekonomskim promenljivima, za različite periode i različite zemlje.

Moderna makroekonomija datira od tridesetih godina XX veka, kada ekonomski statističari počinju da sakupljaju i objavljuju podatke koji opisuju agregatno ponašanje. Najvažniji podaci o funkcionisanju

I Osnovni makro-ekonomski računi

privrede objavljuju se u nacionalnim računima, odnosno, računima ključnih ekonomskih sektora:

- realnog,
- spoljnog,
- javnog, i
- monetarnog.

Slika 1.1 Ključni ekonomski sektori

Nacionalni računi	Ekonomski sektori
Račun dohodka i izdataka	Realni sektor
Račun platnog bilansa	Spoljni sektor
Javna finansijska statistika	Javni sektor
Monetarni računi	Monetarni sektor

1.1 Realni sektor

Realni sektor obuhvata proizvodnju roba i usluga i njenu raspodelu.

Bruto domaći proizvod (engl. Gross Domestic Product ili skraćeno GDP) je najčešće korišćeni makroekonomski agregat koji opisuje stanje realnog sektora. Definiše se kao vrednost svih finalnih roba i usluga, proizvedenih od strane preduzeća koja obavljaju delatnost na teritoriji jedne privrede, u periodu od godine dana.

Zašto se usredsređujemo samo na finalne proizvode? Da bismo odgovorili na ovo pitanje, neophodno je definisati dva makroekonomska koncepta: **bruto**

proizvodnju (Q) i novostvorenu vrednost (engl. Value Added ili skraćeno VA).

Bruto proizvodnja preduzeća (Q_i) predstavlja vrednost proizvedenih roba i usluga. Agregatni bruto proizvod (Q) sumira bruto proizvodnju svih preduzeća, uključujući i međusobne kupovine između preduzeća, što utiče na višestruki obračun proizvodnje za privredu kao celinu.

Novostvorena vrednost, za razliku od bruto proizvoda je vrednost proizvedenih roba i usluga, umanjena za kupovine od drugih preduzeća, čime se eliminiše višestruko računanje.

Da bismo napravili jasnu granicu između **bruto proizvoda (Q) i novostvorene vrednosti (VA)**, pretpostavimo privredu u kojoj se proizvode samo tri proizvoda: pšenica, brašno i hleb.

Bruto proizvodnja vs. novostvorena vrednost ili GDP (u nacionalnoj valuti)

Proizvod		Bruto proizvodnja	Novostvorena vrednost
Pšenica	Prodaje se mlinaru	3	3
Brašno	Prodaje se pekaru	7	4
Hleb	Prodaje se trgovini na malo	16	9
Hleb	Prodaje se potrošaču	20	4
Ukupno		46	20

Robe i usluge kupljene od drugih preduzeća, a neophodne u procesu proizvodnje, predstavljaju reprodukciju potrošnju i isključuju se iz obračuna bruto domaćeg proizvoda. Dakle, bruto domaći proizvod ili novostvorena vrednost je jedno te isto.

Slično prethodnom, da bismo napravili jasnu granicu između **bruto proizvodnje (Q) i novostvorene**

I Osnovni makro-ekonomski računi

vrednosti (VA), pretpostavićemo da se privreda sastoji od dve kompanije. Prva kompanija proizvodi čelik od gvozdеног otpada, zapošljavanjem određenog broja radnika i korišćenjem specijalizovanih mašina. Čelik prodaje za 100 novčanih jedinica, plaća radnike 80, i ostaje joj kao profit 20 novčanih jedinica. Druga kompanija kupuje čelik, koji se, zajedno sa radnicima i mašinama, koristi u proizvodnji automobila. Prihodi od prodaje automobila iznose 210, od čega 100 odlazi za plaćanje čelika, 70 za plate radnicima i 60 ostaje kao profit.

Bruto proizvodnja vs. novostvorena vrednost ili GDP (u nacionalnoj valuti)	
<i>Proizvodnja čelika</i>	
Prihod od prodaje	100
Rashodi	80
- plate	80
Profit	20
<i>Proizvodnja automobila</i>	
Prihod od prodaje	210
Rashodi	170
- plate	70
- kupovina čelika	100
Profit	40
GDP	210

Šta je bruto domaći proizvod u privredi koju čine ove dve kompanije? Vrednost proizvodnje automobila koja iznosi 210. Čelik je međufazna proizvodnja koja se koristi u proizvodnji automobila i ne ulazi u obračun bruto domaćeg proizvoda. Pretpostavimo da su se kompanije spojile, tako da se proizvodnja čelika više ne registruje. Sve što se vidi jeste prodaja finalnih proizvoda, automobila za 210, isplata plata radnicima $80+70=150$ i profit od 40. Dakle, bruto domaći proizvod i novostvorena vrednost je jedno te isto.

Pri tome, ne smemo zanemariti činjenicu da u realnom životu neka dobra mogu biti i finalna i reprodukciona. Kada se direktno prodaju potrošačima, čelik ili krompir su finalna dobra. Kada se koriste za proizvodnju automobila ili čipsa, onda su reprodukciona dobra.

Postoje tri metoda merenja bruto domaćeg proizvoda: **(i) rashodni, (ii) dohodni i (iii) proizvodni pristup.** Troškovi, dohodak i proizvodnja su medjusobno povezani. Ono što kupci plaćaju za agregatne izdatke jednako je dohotku koji zarade prodavci agregatne proizvodnje. Zato se može napisati:

I Osnovni makro-ekonomski računi

**Agregatni troškovi = Agregatni dohodak =
Agregatna proizvodnja**

Prema rashodnom pristupu, bruto domaći proizvod je suma izdataka: tekuće potrošnje, investicija i neto-izvoza.

$$GDP = C + I + NX = C + I + (X_{gs} - M_{gs})$$

gde su:

GDP – bruto domaći proizvod (ili kraće, društveni proizvod),

C – tekuća potrošnja,

I – investiciona potrošnja,

NX – neto izvoz,

X_{gs} – izvoz roba i usluga,

M_{gs} – uvoz roba i usluga.

Ako se domaća privreda dezagregira na dva sektora, javni i privatni, izraz za bruto domaći proizvod se nešto menja.

$$GDP = C_p + I_p + C_g + I_g + NX = C_p + I_p + C_g + I_g + (X_{gs} - M_{gs})$$

$$= C_p + I_p + G + NX$$

gde su:

C_p – tekuća (lična) potrošnja privatnog sektora,

I_p – investiciona potrošnja privatnog sektora,

C_g – tekuća potrošnja javnog sektora,

I_g – investiciona potrošnja javnog sektora,

G – ukupna javna potrošnja, odnosno zbir tekuće i investicione, ili,

$$G = C_g + I_g.$$

I Osnovni makro-ekonomski računi

GDP: RASHODNI METOD (u bilo kojimnovčanimjedinicama)				
Stavke	2001	2002	2001	2002
Lična potrošnja	339	594	67.82%	66.00%
<i>Trajna potrošna dobra</i>	41	72	8.23%	8.00%
<i>Dobra široke potrošnje</i>	101	162	20.17%	18.00%
<i>Usluge</i>	197	360	39.42%	40.00%
Investicije	92	225	18.40%	25.00%
<i>Osnovna sredstva</i>	89	180	17.85%	20.00%
<i>Zalihe</i>	3	45	0.55%	5.00%
Neto izvoz	-19	-45	-3.72%	-5.00%
<i>Izvoz</i>	55	90	11.01%	10.00%
<i>Uvoz</i>	74	135	14.73%	15.00%
Javna potrošnja	88	126	17.50%	14.00%
GDP	500	900	100.00%	100.00%

Prema dohodnom pristupu, bruto domaći proizvod je suma dohodaka od rada i kapitala i indirektnih poreza, kao što su porezi na potrošnju (porez na promet i akcize):

$$GDP = W + \Pi + T$$

gde su:

GDP – bruto domaći proizvod,

W – dohodak od rada,

Π – dohodak od kapitala,

T – indirektni porezi.

GDP: DOHODNI METOD (u bilo kojimnovčanimjedinicama)				
Stavke	2001	2001	2001	2002
Dohodak od rada	290	594	58.00%	66.00%
Dohodak od kapitala	150	234	30.00%	26.00%
Indirektni porezi	60	72	12.00%	8.00%
Ukupno	500	900	100.00%	100.00%

Konačno, bruto domaći proizvod izmeren **proizvodnim pristupom** je suma novostvorene vrednosti svih sektora privede: industrije,

I Osnovni makro-ekonomski računi

poljoprivrede i usluga kao što su gradjevinarstvo, saobraćaj, turizam i ugostiteljstvo, finansijske, usluge javnog sektora i sl.

$$GDP = \sum VA$$

gde su:

GDP – bruto domaći proizvod, i

$\sum VA$ suma novostvorene vrednosti svih sektora privrede.

GDP: PROIZVODNI METOD
(u bilo kojim novčanim jedinicama)

Stavke	2001	2002
Poljoprivreda	75	90
Industrija	150	225
Usluge	275	585
GDP	500	900
Struktura		
Poljoprivreda	15.00%	10.00%
Industrija	30.00%	25.00%
Usluge	55.00%	65.00%
GDP	100.00%	100.00%

Ako se novostvorena vrednost definiše kao suma dohodaka od rada i kapitala i poreza, dobija se bruto domaći proizvod **po tržišnim cenama**. Isključivanjem poreza, dobija se bruto domaći proizvod **po faktorskim cenama**.

Iako je bruto domaći proizvod najviše primenjivana mera proizvodnje i ekonomskog blagostanja, ipak se radi o nesavršenoj meri, zbog sledećih razloga:

- isključuju se iz obračuna netržišne aktivnosti, kao što su volonterski, rad na sopstvenom imanju ili u kući. Dodatno, usluge javnog sektora su teško merljive (iako se u obračunu bruto domaćeg proizvoda pretpostavlja da je

vrednost javnih usluga jednaka zaradama javnih službenika, ovo ne mora biti tačno);

- isključuju se iz obračuna negativni efekti ekonomske aktivnosti, kao što su kriminal, zagađenje prirodne okoline, pretnja nacionalnoj sigurnosti, i sl;
- nije obuhvaćeno poboljšanje kvaliteta roba i usluga, niti pojava novih proizvoda, kao što su DVD, personalni kompjuteri i mobilni telefoni. Tako, na primer, uprkos rastu kvaliteta, cene kompjutera padaju, što bruto domaći proizvod ne može pokazati. Slično ovom, ni poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga nije obuhvaćeno promenom bruto domaćeg proizvoda.

Bruto domaći proizvod uključuje samo dohodak stvoren iz domaće proizvodnje. Medjutim, standardni nacionalni računovodstveni metodi definišu još dva dohodna agregata: **bruto nacionalni dohodak (engl. Gross National Income ili skraćeno GNI)** i **bruto nacionalni raspoloživi dohodak (engl. Gross National Disposable Income ili skraćeno GNDI)**. Oni su bolja mera kupovne snage od bruto domaćeg proizvoda, jer obuhvataju dohotke i iz ostalih izvora, van domaće proizvodnje.

Podsetimo se da bruto domaći proizvod meri finalni proizvod proizveden u domaćoj privredi, u periodu od jedne godine. Ključna reč je **teritorija zemlje**. Ignoriše se dohodak koji rezidenti zaraduju u inostranstvu, po osnovu vlasništva nad kapitalom i radom. Bruto nacionalni proizvod, medjutim, obuhvata i ovaj dohodak. On meri finalni proizvod proizveden od strane rezidenata. Dakle, **rezidenti** su ključna reč. Bruto nacionalni proizvod je jednak zbiru bruto domaćeg proizvoda i faktorskog dohotka ostvarenog u inostranstvu koji obuhvata: kapitalni

I Osnovni makro-ekonomski računi

dohodak, kao što su dividende na investicije u inostranstvu i kamate na kredite date nerezidentima, zarade koje naši rezidenti ostvaruju u inostranstvu na privremenom radu, renta i profit koji se stiču po osnovu vlasništva nad kompleksom apartmana ili preduzećima u inostranstvu. Da bismo izbegli jednostranu sliku, kada dodajemo ove stavke moramo uzeti u obzir i dohodak koji nerezidenti stiču za usluge pružene domaćoj privredi. Tako, dolazimo do koncepta **neto dohotka (Y_f)** koji je jednak iznosu koji naši rezidenti zarade u inostranstvu, umanjenom za iznos koji pripada nerezidentima za njihove usluge našoj privredi, za vreme istog perioda. Tako je:

$$GNI = GDP + Y_f$$

gde su:

GNI - bruto nacionalni dohodak,
Y_f - neto dohodak.

Ukupan dohodak raspoloživ rezidentima jedne zemlje za potrošnju ili za štednju, zove se bruto nacionalni raspoloživi dohodak. On se dobija dodavanjem **neto-tekućih transfera iz inostranstva**, odnosno:

$$GNDI = GNI + TR_f$$

gde su:

GNDI - bruto nacionalni raspoloživi dohodak,
GNI - bruto nacionalni dohodak,
TR_f - neto tekući transferi iz inostranstva.

Transferi predstavljaju jednosmerne transakcije u kojima primanje određene vrednosti nije praćeno korespondirajućim tokom (naknadom za primljeno). **Neto tekući transferi** se definišu kao primljeni transferi umanjeni za date transfere. Tekući transferi podrazumevaju: poklone od pojedinaca, neprofitnih organizacija, vlada, međunarodnih organizacija i sl. Oni, takodje, obuhvataju štednju koju ljudi koji žive u inostranstvu više od jedne godine, daju svojim

porodicima u domovini (što je u nekim zemljama, kao što je naša ili Turska, od izuzetnog značaja). Svi ovi transferi povećavaju kupovnu snagu.

Dva koncepta štednje: (i) **bruto-domaća (GDS)** i (ii) **bruto nacionalna štednja (GNS)** povezana su sa konceptima društvenog proizvoda.

Bruto domaća štednja definiše se kao razlika između bruto domaćeg proizvoda i tekuće, finalne potrošnje.

$$GDS = GDP - C$$

gde su:

GDS – bruto domaća štednja,

GDP – bruto domaći proizvod,

C – tekuća, finalna potrošnja.

Bruto nacionalna štednja definiše se kao razlika između bruto nacionalnog raspoloživog dohotka i tekuće, finalne potrošnje.

$$GNS = GNDI - C$$

gde su:

GNS – bruto nacionalna štednja,

GNDI – bruto nacionalni raspoloživi dohodak,

C – tekuća, finalna potrošnja.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Potrošnja i dohodak (u bilo kojim novčanim jedinicama)		
	2001	2002
GDP	500	900
Potrošnja	414	725
Investicije	93	212
Izvoz roba i usluga	73	131
Uvoz roba i usluga	-80	-168
Dohodak iz inostranstva, neto	-9	-14
Transferi iz inostranstva, neto	17	19
GNI	491	886
GNDI	508	905
Bruto domaća štednja	86	175
Bruto nacionalna raspoloživa štednja	94	180
Štedni jaz	1	-32

Za razliku od opisanog bruto koncepta, neto koncept ne uključuje amortizaciju čija je funkcija da održi proizvodne kapacitete privrede. Tako se razlikuju: (i) **neto domaći proizvod (engl. Net Domestic Product ili skraćeno NDP)**, (ii) **neto nacionalni dohodak (engl. Net National Income ili skraćeno NNI)** i (iii) **neto nacionalni raspoloživi dohodak (engl. Net National Disposable Income ili skraćeno NNDI)**, kao i dva koncepta štednje koja su povezana sa odgovarajućim konceptima društvenog proizvoda: (i) **neto-domaća (NDS)** i (ii) **neto nacionalna štednja (NNS)**. U prilog korišćenja neto koncepta govori činjenica da se amortizacija ne može precizno oceniti. Ipak, ovaj koncept se veoma retko koristi.

Pored bruto domaćeg proizvoda, važni indikatori stanja realnog sektora su indeksi cena, pre svih: (i) **deflator bruto domaćeg proizvoda** i (ii) **indeks troškova života**.

Zamislimo privredu u kojoj se proizvode samo dva proizvoda: banana i kokos. Na primeru ove privrede,

izračunati su bruto domaći proizvod, potrošačka korpa i odgovarajući indeksi cena.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Bruto domaći proizvod, potrošačka korpa i odgovarajući indeksi cena						
Proizvod	2001			2002		
	Cena	Količina	Vrednost	Cena	Količina	Vrednost
Banane	0.5	1,000	500	1	1,100	1,100
Kokos	1	2,000	2,000	1.05	3,000	3,150
Potrošačka korpa			2,500			3,100
Banane	0.5	1,000	500	1	1,000	1,000
Kokos	1	2,000	2,000	1.05	2,000	2,100
Nominalni GDP			2,500			4,250
Banane	0.5	1,000	500	1	1,100	1,100
Kokos	1	2,000	2,000	1.05	3,000	3,150
Realni GDP			2,500			3,550
Banane	0.5	1,000	500	0.5	1,100	550
Kokos	1	2,000	2,000	1	3,000	3,000
Deflator GDP			100.00			119.72
Indeks troškova života			100.00			124.00
Nominalni rast			100.00			170.00
Realni rast			100.00			142.00

Nominalni bruto domaći proizvod meri vrednost finalnih roba i usluga u tekućim cenama. **Realni bruto domaći proizvod** meri vrednost finalnih roba i usluga u konstantnim cenama, čime se eliminiše efekat inflacije na vrednost bruto domaćeg proizvoda. Promene realnog bruto domaćeg proizvoda predstavljaju meru ekonomskog rasta.

Količnik nominalnog i realnog bruto domaćeg proizvoda koristi se kao mera inflacije i zove se deflator bruto domaćeg proizvoda. Ovaj indeks meri prosečan nivo cena roba i usluga proizvedenih u zemlji, u odnosu na baznu godinu, bez obzira da li se roba koristi za potrošnju, investicije ili izvoz. Ovo, naravno, nije jedina mera inflacije. Tako, na primer, **indeks troškova života** meri cene roba i usluga

(reprezentativne korpe) koja su kupljene od strane prosečnog potrošača.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Indeks troškova života ima određena ograničenja:

- ne uzima u obzir promene kvaliteta roba i usluga do kojih dolazi tokom vremena, ako ove promene ne dovode do promena cena;
- ne uzima u obzir promene preferencija potrošača. Tako, na primer, kad se relativne cene roba koje su međusobni supstituti promene, potrošač kupuje relativno jeftiniju robu. Ovo ne utiče na indeks troškova života, jer je korpa koja se posmatra fiksna;
- novi proizvodi kontinuirano dolaze na tržište, ali kako je korpa fiksna, ovo ne utiče na indeks troškova života.

Pogledajmo razlike između deflatora bruto domaćeg proizvoda i indeksa troškova života:

- indeks troškova života uzima u obzir samo robe i usluge koje kupuju potrošači. Rast cena roba koje kupuju preduzeća ili država, kao što je mašinska oprema na primer, imaće odraz na deflator bruto domaćeg proizvoda, ali ne i na troškove života;
- deflator bruto domaćeg proizvoda uzima u obzir samo dobra proizvedena u zemlji; tako, promene cena uvoznih dobara ne utiču na deflator, ali utiču na indeks troškova života, u meri u kojoj su ta uvozna dobra deo potrošačke korpe;
- indeks troškova života meri cene fiksne korpe. Dakle, samo se troškovi korpe menjaju, a ne i njen sadržaj. Na drugoj strani, deflator bruto

domaćeg proizvoda uzima u obzir promene strukture proizvodnje.

Bruto domaći proizvod i ostali dohodni agregati su mera ukupne proizvodnje. Ne govore nam mnogo o životnom standardu. Ali, kad se podele brojem stanovnika, dobija se mera blagostanja i nivoa razvoja privrede, iako ne savršena. Tako je, na primer, **veličina bruto domaćeg proizvoda po stanovniku** osnova za razvrstavanje zemalja na: nerazvijene, srednje razvijene i visoko razvijene privrede.

GDP <i>pc</i>	
Zemlje	GDP <i>pc</i> u USD
Nerazvijene	do 760
Manje srednje razvijene	761-3,030
Više srednje razvijene	3,031-9,360
Razvijene	od 9,361

Na kraju, napraviće se razlika između stvarne i potencijalne proizvodnje. **Potencijalni proizvod** je onaj nivo proizvodnje koji se može dostići datom tehnologijom, kad su svi faktori proizvodnje zaposleni, bez inflacije. Kako uvek postoji neka nezaposlenost, **stvarna proizvodnja** je manja od potencijalne.

1.2 Spoljni sektor

Rast otvorenosti privrede i rast bruto domaćeg proizvoda su čvrsto povezani. Dok deficit platnog bilansa i njegovo nekreditno finansiranje povoljno utiču na ekonomski rast, kreditno finansiranje deficita i rast zaduženosti utiču na destabilizaciju privrede. Zato je ocena spoljne pozicije privrede neophodan uslov za izbor odgovarajuće ekonomske politike.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Podaci o realnim i finansijskim transakcijama zemlje sa ostatkom sveta su osnova za analizu spoljne pozicije zemlje.

Platni bilans je statistički izveštaj u kome su registrovane sve ekonomske transakcije rezidenata (realne i finansijske) sa nerezidentima u periodu od jedne godine. Slika 1.2 je ilustracija standardne prezentacije platnog bilansa.

Realne spoljne transakcije obuhvataju:

- izvoz i uvoz **fizičkih proizvoda**, kao što su: pšenica, meso, voćni sokovi, nameštaj, odeća, obuća, metali, mašine, elektronska oprema i sl;
- Izvoz i uvoz **usluga**, kao što su: saobraćaj, turizam, osiguranje i sl;
- **dohodak** u neto iznosu, ili razliku izmedju zarada (kamata i dividendi), koje rezidenti ostvaruju u inostranstvu i zarada koje nerezidenti ostvaruju u zemlji;
- **tekuće transfere** u neto iznosu, ili razliku izmedju primljenih i datih poklona u novcu i naturi.

Glavne stavke kapitalnog računa su, takodje, date u neto iznosu:

- **transferi** stranih vlada koji se koriste za finansiranje opreme i investicionih projekata, umanjuju se za transfere koje domaća vlada usmerava inostranstvu po istim osnovama, i
- **otpis inostranih dugova** umanjen za otpis datih kredita inostranstvu.

Finansijski račun obuhvata:

- **direktne investicije** iz inostranstva u neto iznosu (kupovina najmanje 10% kapitala, sa namerom upravljanja koja se umanjuje za investiranje rezidenata u inostranstvu);
- **portfolio investicije** u neto iznosu (kupovina hartija od vrednosti i obveznica, sa namerom zarade dividende i kamate, bez namere upravljanja koja se umanjuje za kupovine hartija od vrednosti i obveznica rezidenata u inostranstvu);
- **ostale investicije** koje na strani pasive uključuju kredite odobrene državi, kratkoročne trgovačke kredite, bankarske kredite, pozajmice od Međunarodnog monetarnog fonda i sl., a na strani aktive, otplate ranije primljenih kredita;
- **rezerve** (devizne, monetarno zlato i specijalna prava vučenja).

Analiza spoljne pozicije zemlje je prvi indikator neophodnosti promene ili prilagodjavanja ekonomske politike.

Svakako **najvažniji indikator spoljne pozicije zemlje je saldo tekućeg platnog bilansa** koji predstavlja razliku između prihoda i rashoda po osnovu roba, usluga, dohotka i transfera. Ako je platno-bilansni deficit moguće finansirati: (i) neto kreditima iz inostranstva, (ii) neto stranim investicijama i (iii) promenom deviznih rezervi, spoljna neravnoteža je održiva. Ukoliko nije održiva, neophodne su mere ekonomske politike koje će korigovati spoljnu neravnotežu, neizazivajući krizu. U suprotnom, tržište će, pre ili kasnije, izvršiti korekcije, sa visokim troškovima. Kako korigovati spoljnu neravnotežu? Carinskom politikom? Ograničenjima? Realnom depresijacijom? U izuzetnim slučajevima,

I Osnovni makro-ekonomski računi

kada zemlja nije u stanju da finansira spoljnu neravnotežu, ostaju joj kao opcije: (i) moratorijum duga, (ii) reprogram duga i (iii) neizvršavanje ugovornih obaveza.

Slika 1.2 Platni bilans

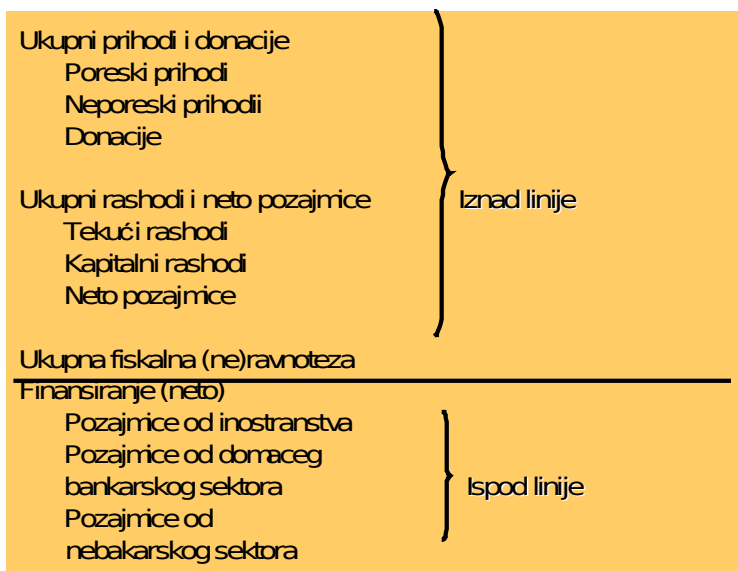
	Potražuje	Duguje
1. Tekući račun		
A. Robe i usluge		
Robe		
Usluge		
Transport		
Turizam		
Javne usluge		
Ostale usluge		
B. Dohodak		
Kompenzacije zaposlenima		
Investicioni dohodak		
od čega: Kamata na spoljni dug		
C. Tekući transferi		
2. Kapitalni i finansijski račun		
A. Račun kapitala		
Kapitalni transferi		
Sticanje/raspolaganje nefinansijskom aktivom		
B. Finansijski račun		
Direktne investicije		
Portfolio investicije		
Ostale investicije		
Pozajmice, trgovinska potraživanja		
Krediti MMF-a		
Rezerve		
Monetarno zlato		
Specijalna prava vučenja		
Rezervne pozicije u MMF-u		
Strani novac		
Ostala potraživanja		

1.3 Javni sektor

Uticaj javnog sektora na rast nije jednostavan. Budžetski deficit može u određenom periodu (ne predugom) imati pozitivan uticaj na rast. Međutim, pored veličine deficita, bitan je i način njegovog finansiranja koji utiče istovremeno i na rast i na stabilnost. Konačno, veličina i struktura javnih rashoda utiču na rast. Svi javni rashodi nemaju istosmeran uticaj na ekonomski rast. Na jedan način deluju tekući javni rashodi, a na sasvim drugi kapitalni. Ni svi tekući javni rashodi nemaju istosmeran uticaj. Neosporan je pozitivan uticaj izdataka na zdravlje i obrazovanje. Suprotan uticaj imaju izdaci na bezbednost, odbranu, državnu administraciju. Stoga je merenje i ocena transakcija države ključni korak za kreatore ekonomske politike da bi utvrdili u kojoj je meri neophodno prilagođavanje fiskalne politike.

Skraćena lista transakcija države sa ostatkom ekonomije prikazana je na Slici 1.3. Linija koju smo povukli odvaja realne od finansijskih transakcija.

Slika 1.3 **Skraćena lista transakcija države**

I Osnovni makro-ekonomski računi

Realne transakcije, na strani prihoda, obuhvataju:

- **poreske prihode**, odnosno, obavezna, jednosmerna plaćanja koja predstavljaju najvažniji izvor finansiranja državnih operacija. Dezagregiraju se prema tipu aktivnosti na koje se nameću. Tako, razlikujemo: porez na dohodak i profit, porez na svojinu, porez na robe i usluge, porez na međunarodnu trgovinu. Doprinosi socijalnog osiguranja, takodje, predstavljaju poreski prihod;
- **neporeske prihode** koji obuhvataju neobavezna plaćanja za usluge, ali i rentu, kazne, članarine, operativni suficit javnih preduzeća, kao i profit Centralne banke.
- **donacije**, jednosmerna primanja od drugih država i međunarodnih organizacija; one se fundamentalno razlikuju od poreskih i neporeskih prihoda. Kako donacije nisu ni predvidive, ni održive u dugom roku, javni rashodi se ne mogu planirati na pretpostavci o njihovoj raspoloživosti.

Realne transakcije, na strani rashoda, obuhvataju:

- **tekuće rashode države** koji se razlikuju od koncepta javne potrošnje u nacionalnim računima. Javna potrošnja uključuje zarade i kupovinu roba i usluga, a isključuje rashode kao što su: transferi, subvencije, kamate, budući da se radi o redistribuciji dohotka.
- **kapitalne izdatke** koji se odnose na kupovinu zemlje, građevinskih objekata, opreme, svega što će se koristiti više od

jedne godine. Koncept kapitalnih izdataka je sličan investicijama u osnovne fondove u nacionalnim računima. Jedina razlika je u tome što kapitalni izdaci uključuju kupovinu zemlje, koja je isključena iz nacionalnih računa. Iako se kapital koristi u proizvodnji, nema garancije da kapitalni izdaci doprinose ekonomskom rastu. Također, nema garancije da su kapitalni izdaci produktivniji od tekućih rashoda, posebno ako se uporede sa izdacima na zdravlje i obrazovanje.

- **neto pozajmice** predstavljaju kredite koje država odobrava poljoprivrednim proizvođačima, studentima, malim preduzećima, pod povoljnijim uslovima od tržišnih, da bi se realizovali ciljevi ekonomske politike.¹
- **opšti javni deficit** predstavlja razliku između javnih prihoda i donacija na jednoj strani, i rashoda i neto pozajmica na drugoj.

Finansijske transakcije pokazuju kako se opšti javni deficit finansira. U osnovi, postoje tri načina finansiranja deficita: (i) pozajmice iz inostranstva, (ii) pozajmice od domaćeg bankarskog i (iii) pozajmice od domaćeg nebankarskog sektora. Ukoliko se registruju samo gotovinske transakcije države, onda deficit zanemaruje neplaćene, dospjele obaveze. Ukoliko se registruju izvršene transakcije, nezavisno od toga da li su plaćene ili ne, opšti saldo prikazuje i razmere neodgovornog ponašanja države.

¹ Prema najnovijem priručniku državne finansijske statistike, neto pozajmice imaju tretman finansijskih, a ne realnih transakcija.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Makroekonomski efekti deficita javnog sektora zavise od načina na koji se deficit finansira, što pokazuje sledeća Slika.

Slika 1.4

Makroekonomski efekti deficita

1.4 Finansijski sektor

Monetarna politika utiče na ekonomski rast i stabilnost. Centralna banka vodi monetarnu politiku korišćenjem instrumenata koji utiču na ponudu novca i kamatnu stopu. U vođenju monetarne politike, Centralna banka pokušava da obezbedi ponudu novca koja je približno jednaka tražnji za novcem. Ponuda novca je jednaka sumi domaćih kredita i neto inostrane aktive. Kako Centralna banka nema kontrolu nad neto inostranom aktivom, ona utiče na ponudu novca menjanjem troškova i raspoloživosti domaćih kredita.

Najznačajniji monetarni podaci objavljuju se u monetarnom pregledu koji predstavlja konsolidovani izveštaj bankarskog sektora. Da bi se napravio monetarni pregled, neophodni su bilans Narodne banke i konsolidovani bilans poslovnog bankarstva. Slika 1.5 pokazuje analitički bilans Centralne banke.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Slika 1.5 Skraćeni bilans Narodne banke

Aktiva	Pasiva
<p>Neto inostrana aktiva</p> <p>Neto domaća aktiva</p> <p style="padding-left: 20px;">Neto domaći krediti</p> <p style="padding-left: 40px;">Neto potraživanja od države</p> <p style="padding-left: 40px;">Potraživanja od komercijalnih banaka</p> <p style="padding-left: 40px;">Potraživanja od privatnog sektora</p> <p>Ostalo</p>	<p>Primarni novac</p> <p>Novac</p> <p style="padding-left: 20px;">Novac u bankama</p> <p style="padding-left: 20px;">Novac u opticaju</p> <p>Depoziti komercijalnih banaka</p> <p>Ostali depoziti</p>

Pogledajmo sada bilans poslovnih banaka. On nije mnogo različit od bilansa Centralne banke.

Slika 1.6 Skraćeni bilans konsolidovanog poslovnog bankarstva

Aktiva	Pasiva
Neto inostrana aktiva	Depoziti
Rezerve	Po viđenju
Novac u blagajni	Oročeni
Depoziti kod Centralne banke	Devizni
Domaći krediti	Obaveze prema Centralnoj banci
Neto potraživanja od države	
Potraživanja od privatnog sektora	
Ostala aktiva, neto	

Konačno, Slika 1.7 pokazuje tipičan monetarni pregled konsolidovanog bankarskog sektora.

I Osnovni makro-ekonomski računi

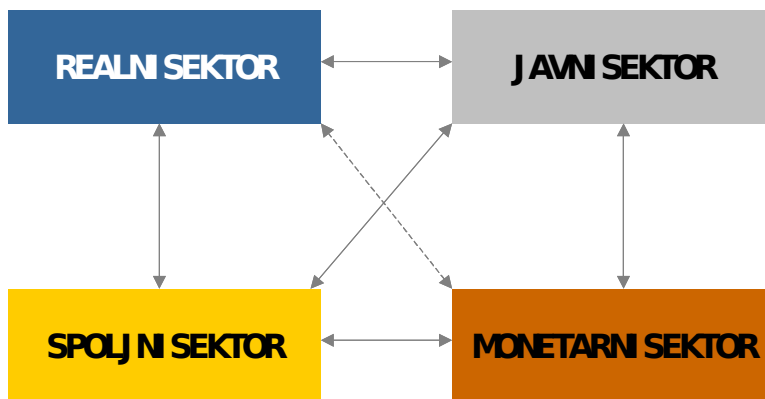
Slika 1.7 Skraćeni bilans konsolidovanog bankarskog sektora

Aktiva	Pasiva
Neto inostrana aktiva Neto domaća aktiva Neto domaći krediti Neto potraživanja od države Potraživanja od privatnog sektora Ostala aktiva, neto	Novčana masa, M_2 Novčana masa, M_1 Gotov novac u opticaju Depoziti po viđenju Kvazi novac Oročeni depoziti Devizni depoziti

1.5 Medjusobna povezanost sektora

Ključni ekonomski sektori su međusobno povezani.

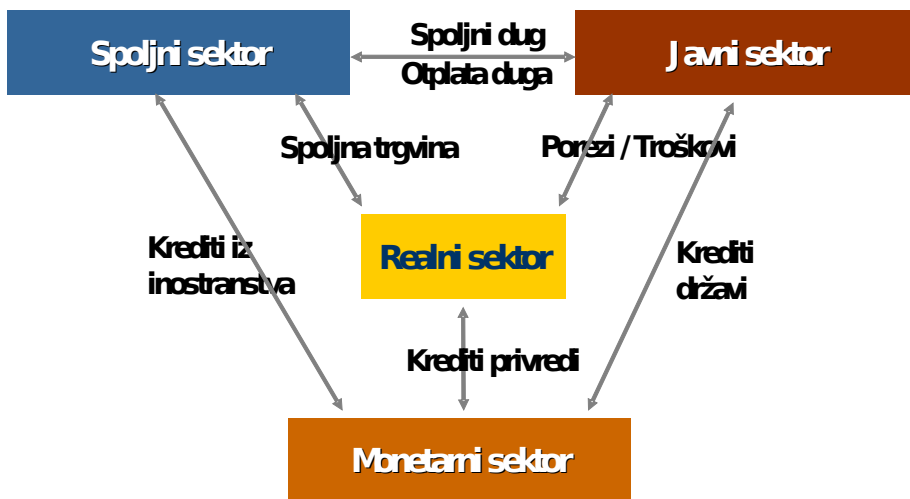
Slika 1.8 Medjusobna povezanost sektora

Odgovarajući podaci za Srbiju u periodu 2001-2004, za svaki sektor, prikazani su u Tabelama u Dodatku uz ovo poglavlje.

Sledeća slika pokazuje **kako su**, odnosno, **preko kojih makro-ekonomskih veličina**, ovi sektori povezani.

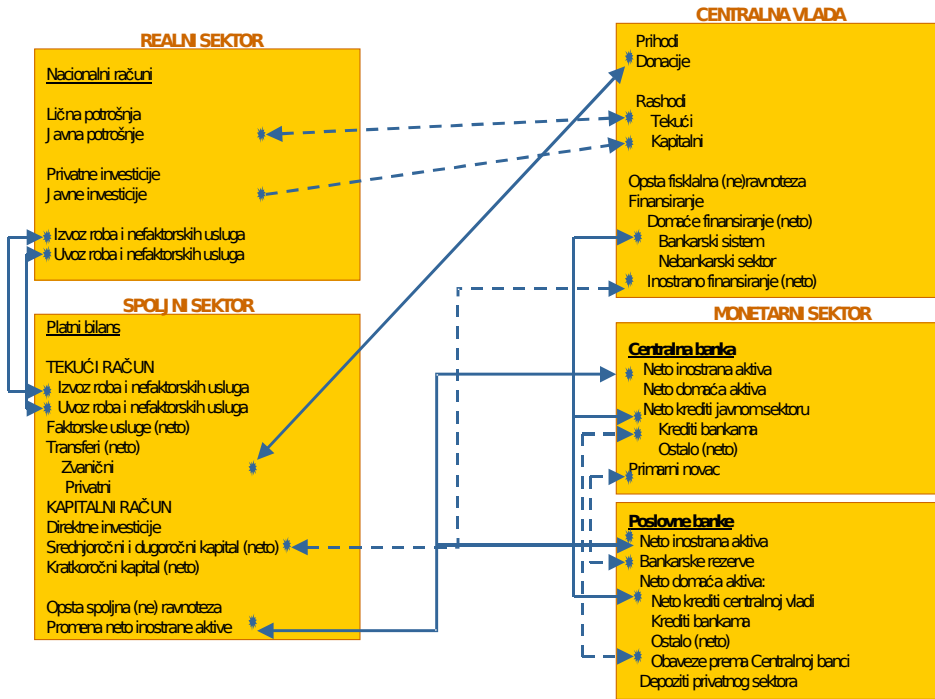
Slika 1.9 Medjusobna povezanost sektora

Međusobnu povezanost sektora ilustruje i medjusobna povezanost makroekonomskih računa.

I Osnovni makro-ekonomski računi

Slika 1.10 Medjusobna povezanost makroekonomskih računa

Makro-ekonomski računi su povezani u integrisani sistem, jer sektori medjusobno trguju robom, uslugama i finansijskom aktivom. Stoga, računi treba da budu analizirani kao sistem, a ne individualno, pošto promene u jednom sektoru imaju implikacije na sve ostale. Na primer, ako se dohodak jednog sektora promeni, to će uticati ili na rast rashoda, ili na rast štednje tog sektora. Promene u jednom sektoru uslovljavaju lanac promena u drugim sektorima.

Na osnovu informacija iz makroekonomskih računa, konstruisana je Tabela tokova za hipotetičku zemlju.

Tabela 1.1

Tabela tokova

Transakcije	Nacionalni računi	Javni sektor	Privatni sektor	Monetarni sektor	Spoljni sektor	Provera
GNDI	-GNDI	T	GNDI-T			0
Potrošnja	C	-Cg	-Cp			0
Investicije	I	-I _g	-I _p			0
Izvoz (roba, usluga, dohotka, transfera)	X				-X	0
Uvoz (roba, usluga, dohotka, transfera)	-M				M	0
Nefinansijski bilans		S _g -I _g	S _p -I _p		-CAB	0
Strano finansiranje						0
Nemonetarno						0
Direktna investicije						0
Neto strane pozajmice		ΔNFB _g	ΔNFB _p		-ΔNFB	0
Monetarno						0
Promene u NFA				-ΔNFA	ΔNFA	0
Centralna banka						0
Depozitne banke						0
Domaće finansiranje						0
Monetarno						0
Domaći krediti		ΔNDC _g	ΔDC _p	ΔNDA		0
'M2			ΔM2	ΔM2		0
Nemonetarno						0
Nebankarski krediti						0

I Osnovni makro-ekonomski računi

Provera	0	0	0	0	0	0
----------------	---	---	---	---	---	---

Prva kolona Tabele tokova pokazuje agregatne transakcije. Sledeće četiri kolone dezagregiraju privredu na četiri sektora. Suma svake kolone mora biti jednaka nuli zato što su ukupni odlivi jednaki ukupnim prilivima realnih i finansijskih resursa. Redovi registruju transakcije između sektora. Suma svakog reda mora biti jednaka nuli zato što svaki priliv novca u jedan sektor mora odgovarati odlivu novca iz drugog sektora.

Tabela tokova je podeljena na dva dela redom koji sadrži razliku između štednje i investicija svakog sektora. Prvi deo beleži realne transakcije: robe, usluge, dohotke i transfere. Taj deo Tabele zove se "**iznad linije**". Drugi deo beleži finansijske transakcije koje menjaju poziciju aktive/pasive svakog sektora. Taj deo Tabele zove se "**ispod linije**".

Pitanje koje se nameće je zašto nema transakcija iznad linije u monetarnom sektoru. U realnosti, novostvorena vrednost banke, nakon plaćanja poreza, sastoji se od zarada i neto profita. Iako se deo novostvorene vrednosti upotrebljava za kupovinu zgrada, opreme i finansijske aktive, ove transakcije su gotovo beznačajne u poredjenju sa ostatkom privrede.

Koje je značenje znaka? Ako se usredsredimo na pojedinačne sektore, znak plus znači priliv novca, kao što su dohodak ili kredit; znak minus znači odliv novca iz sektora kao što su rashodi ili kupovina aktive. "Iznad linije", znak plus označava dohodak, a znak minus rashode. "Ispod linije", znak plus označava rast obaveza, a znak minus rast aktive. Ako se usredsredimo na zbirnu kolonu, znakovi plus i minus su suprotni od sektorskih znakova. Preciznije, znak ove kolone je izveden iz identiteta:

I Osnovni makro-ekonomski računi

$$GNDI = C + I + X - M$$

odnosno,

$$0 = -GNDI + C + I + X - M .$$

Tabela tokova ima široku primenu:

- ona pokazuje medjuzavisnost izmedju različitih sektora na sistematski način;
- ona otkriva nekonzistentnosti u raspoloživim podacima;
- ona pokazuje koji sektor generiše deficit, a koji suficit i kako se deficit/suficit finansiraju;
- ona je osnova za predviđanje; i
- ona omogućuje analizu posledica primene različitih politika.

Analizirajmo Tabelu na konkretnom primeru.

Tabela 1.2
Jednostavan primer Tabele tokova

Transakcije	Nacionalni računi	Javni sektor	Privatni sektor	Monetarni sektor	Spoljni sektor	Provera
GNDI	-100	20	80			0
Apsorpcija	105	-24	-81			0
Neto izvoz	-5				5	0
Saldo		-4	-1		5	0
Strani krediti		2	3		-5	0
Domaći krediti		1	-6	5		0
M2			5	-5		0
Nebankarski krediti		1	-1			0
						0
Provera	0	0	0	0	0	0

Sledeći primer pokazuje šta se dešava ako javni sektor poveća izdatke.

Tabela 1.3

**Jednostavan primer Tabele tokova:
rast izdataka javnog sektora**

Transakcije	Naciona lni računi	Javni sekt or	Privat ni sekt or	Monet arni sektor	Spoljni sektor	Prove ra
GNDI	-100	20	80			0
Apsorpcija	105	-28	-77			0
Neto izvoz	-5				5	0
Saldo		-8	3		5	0
Strani krediti		2	3		-5	0
Domaći krediti		1	-6	5		0
M2			5	-5		0
Nebankarsk i krediti		5	-5			0
						0
Provera	0	0	0	0	0	0

Da bi finansirao dodatne troškove, javni sektor mora više da pozajmi. Posledično, privatni sektor mora da poveća svoje pozajmice. Da bi povećao pozajmice, privatni sektor mora da smanji izdatke. Privatni sektor može da smanji svoje kapitalne izdatke i generiše finansijsku štednju. Medjutim, mogući su i drugi scenariji. Tako, na primer, država može da poveća raspoloživa sredstva rastom poreza, što će naterati privredu da smanji svoje tekuće izdatke. Ili, moguće je da se povećani rashodi finansiraju inostranim pozajmicima. Te pozajmice mogu uticati na rast proizvodnje i rast raspoloživog dohotka, ali i samo na rast uvoza, bez rasta proizvodnje. Naravno, ovim se broj mogućih scenarija ne iscrpljuje.

U nastavku teksta, formalizovaće se medjuzavisnost između sektora. Koristiće se simboli iz Tabele tokova. Polazi se od osnovne makrobilansne jednačine ili rashodnog pristupa obračunu bruto domaćeg proizvoda:

$$GDP = C + I + NX = C + I + (X_{gs} - M_{gs}),$$

gde je razlika između X_{gs} i M_{gs} jednaka saldu spoljno-trgovinskog bilansa.

Slično prethodnoj jednačini,

$$GNDI = C + I + X - M,$$

gde je razlika između X i M jednaka saldu platnog bilansa.

Prethodna jednačina će se iskoristiti da se pokaže fundamentalna zavisnost između domaćeg (realnog i javnog) i spoljnog sektora.

Neka je apsorpcija jednaka zbiru potrošnje i investicija:

$$C + I = A,$$

Onda je:

$$GNDI = A + X - M,$$
$$GNDI - A = X - M.$$

Razlika između društvenog proizvoda i apsorpcije jednaka je saldu platnog bilansa.

Kako je štednja jednaka razlici između bruto nacionalnog raspoloživog dohotka i potrošnje:

I Osnovni makro-ekonomski računi

$$GNDI - C = S ,$$

jaz između štednje i investicija jednak je saldu platnog bilansa:

$$S - I = X - M .$$

Prethodna jednačina se može tako preurediti da pokaže zavisnost između štednje i investicija u domaćoj privredi dezagregiranoj na dva sektora i platnog bilansa.

Ako je privreda dezagregirana na dva sektora, privatni i javni, onda je:

$$I = I_p + I_g ,$$

$$S = S_p + S_g ,$$

gde su p i g oznake za privatni i javni sektor.

Jaz između štednje i investicija jednak je saldu platnog bilansa:

$$(S_p + S_g) - (I_p + I_g) = X - M \text{ ili}$$

$$(S_p - I_p) + (S_g - I_g) = X - M .$$

Pošto je štednja javnog sektora jednaka razlici javnih prihoda i rashoda:

$$S_g = T_g - C_g ,$$

to se jaz između štednje i investicija može predstaviti i kao:

$$(S_p - I_p) + (T_g - C_g - I_g) = X - M .$$

Rast deficita javnog sektora vodi rastu deficita platnog bilansa, pretpostavljajući da je ponašanje privatnog sektora nepromenjeno.

U nastavku teksta, prikazaće se fundamentalna zavisnost izmedju monetarnog sektora na jednoj strani, i spoljnog i javnog sektora na drugoj.

Ponuda novca se može predstaviti na sledeći način:

$$M2 = M1 + QM$$

gde su:

M2 – širi koncept novca,

M1 – uži koncept novca,

QM – kvazi novac.

M1 se može dezagregirati:

$$M1 = C + DM$$

gde su:

M1 – uži koncept novca,

C – novac u opticaju,

DM – depozitni novac.

QM se može dezagregirati:

$$QM = TD + FC$$

gde su:

QM – kvazi novac,

TD – oročeni depoziti,

FC – strana valuta.

Kako je pasiva jednaka aktivi, to je:

$$M2 = NFA + NDA$$

gde su:

NFA – neto inostrana aktiva

NDA – neto domaća aktiva

I Osnovni makro-ekonomski računi

Porast novčane mase se može izraziti kao:

$$\Delta M2 = \Delta NFA + \Delta NDA \text{ ili}$$
$$\Delta M2 = \Delta NFA + \Delta NDC + \Delta NOA$$

gde su:

NDC – neto domaći krediti

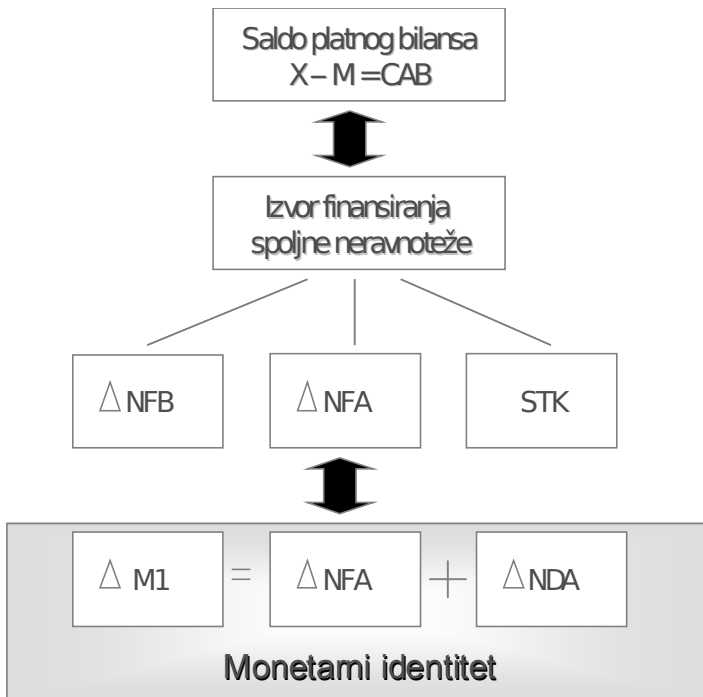
NDA – neto ostala aktiva

Podsetimo se da se deficit platnog bilansa može finansirati: (i) neto pozajmicama iz inostranstva (ΔNFB), (ii) stranim direktnim investicijama (STK) i (iii) povlačenjem deviznih rezervi (ΔNFA):

$$-(X - M) = -CAB = \Delta NFB + STK - \Delta NFA$$

Jasno je da je preko promene deviznih rezervi, spoljni sektor povezan sa monetarnim.

Slika 1.11 Zavisnost spoljnog i monetarnog sektora

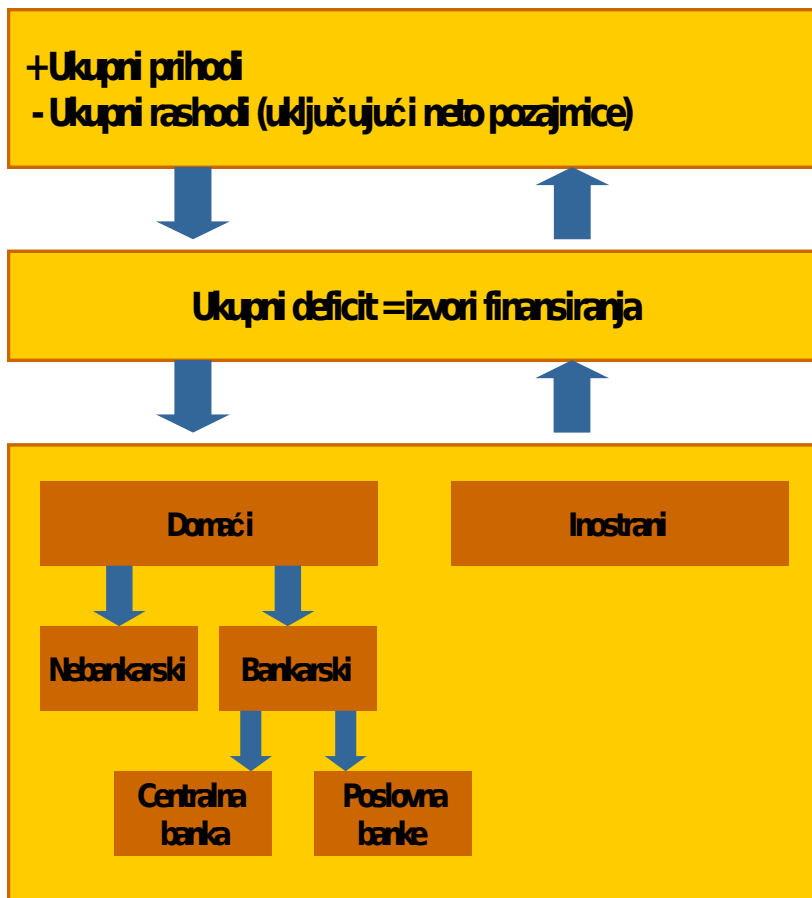

Podsetimo se da se deficit javnog sektora može finansirati: (i) neto pozajmicama iz inostranstva (ΔNFB_g), (ii) domaćim kreditima (ΔNDC_g) i (iii) nebankarskim zaduživanjem (ΔNO_g):

$$-(Tg - Cg) = \Delta NFB_g + \Delta NDC_g + \Delta NO_g .$$

I Osnovni makro-ekonomski računi

Slika 1.12 Zavisnost javnog i monetarnog sektora

Jasno je da je preko promena neto-domaćih kredita (ΔNDC_g), javni sektor povezan sa monetarnim, a preko promena neto inostranih pozajmica (ΔNFB_g) sa spoljnim.

1.6 Medjusobna zavisnost ciljeva i instrumenata ekonomske politike

Ciljevi mogu biti formulisani na sledeći način: " *Privreda će rasti po stopi od najmanje 5%, stopa inflacije će biti najviše 10%, a tekući deficit platnog bilansa biće manji od 5% društvenog proizvoda.* "

Lista ciljeva ekonomske politike predstavljena je sledećom Tabelom.

Tabela 1.4

Ciljevi ekonomske politike

Proizvodnja
<i>Visok nivo</i>
<i>Rapidan rast</i>
Zaposlenost
<i>Visok nivo zaposlenosti</i>
<i>Nizak nivo nevoljne zaposlenosti</i>
Cene
<i>Stabilnost cena</i>
<i>Liberalizacija cena</i>
Spoljna trgovina
<i>Rast deviznih rezervi</i>
<i>Ravnoteža platnog bilansa</i>
<i>Liberalizacija uvoza</i>

Kreatorima ekonomske politike stoje na raspolaganju sledeći instrumenti ekonomske politike.

Tabela 1.5
Instrumenti ekonomske politike

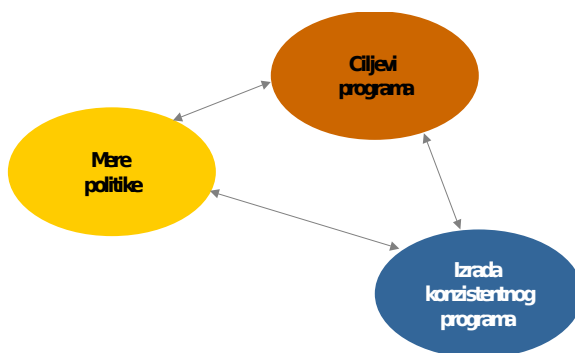
Fiskalna politika
Promena nivoa i strukture javne potrošnje Promena nivoa i strukture poreskih prihoda
Monetarna politika
Kontrola ponude novca Promena kamatnih stopa Operacije na otvorenom tržištu
Spoljnotrgovinska politika
Promena carina Izvozne stimulacije Uvozna ograničenja
Politika deviznog kursa
Devalvacija/revalvacija Intervencije na deviznom tržištu Promena režima deviznog kursa
Politika dohodaka i cena
Različiti mehanizmi prilagođavanja plata cenama Kontrola plata i cena
Strukturna politika
Liberalizacija cena/uvoza Reforma javnih preduzeća/privatizacija Jačanje kontrole banaka

Konzistentan ekonomski program podrazumeva uskladenost ciljeva i instrumenata ekonomske politike. Što je veći broj ciljeva, teže je vodjenje ekonomske politike, posebno zato što postoji izbor ("trade-off") između različitih ciljeva i politika, kao što su:

1. inflacija vs. rast;
2. saldo platnog bilansa i stanje neto inostrane aktive vs. ponuda novca i inflacija;
3. spoljno-trgovinska liberalizacija vs. saldo platnog bilansa i nivo javnih prihoda;
4. redukcija uvoza, što povoljno utiče na saldo platnog bilansa vs. potrošnja, investicije i rast;

5. devizni kurs vs. indeks troškova života i servisiranje spoljnog duga;
6. monetarna i politika deviznog kursa vs. kvalitet bankarskog sektora.

Slika 1.13 Konzistentan program

Vežu između ciljeva i ekonomske politike prikazaćemo na sledećem primeru.

Pretpostavićemo da se privreda nalazi u stanju makroekonomske neravnoteže. Brojni su uzroci koji mogu dovesti do takvog stanja:

- a) **egzogeni faktori**, kao što su: promene odnosa razmene, promene kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu, inflacija ili recesija u svetskoj privredi, građanski sukobi i sl;
- b) **strukturne rigidnosti**, koje rezultiraju u neefikasnoj alokaciji resursa, kao što su: platno-cenovna rigidnost, rigidnosti u finansijskom sektoru, trgovinskom i deviznom sistemu, sistemu javnih prihoda i rashoda;
- c) **neodgovarajuće politike**, kao što su: prekomerno ekspanzivna fiskalna i monetarna politika, pogrešno određena politika kursa,

I Osnovni makro-ekonomski računi

ekstenzivno spoljno pozajmljivanje,
neadekvatna finansijska regulacija i supervizija
i sl.

Najčešće kombinacije makro-ekonomskih
neravnoteža su:

- a) višak domaće tražnje/inflacija/deficit tekućeg platnog bilansa;
- b) recesija/deficit tekućeg platnog bilansa;
- c) višak domaće tražnje/inflacija/suficit tekućeg platnog bilansa;
- d) recesija/suficit tekućeg platnog bilansa.

Ako pretpostavimo da se privreda nalazi u stanju inflacije i deficita platnog bilansa, jasno je da je neophodno prilagodjavanje da bi zemlju pomerilo iz stanja kombinacije neravnoteža ka makroekonomskoj ravnoteži. Imajući u vidu stanje privrede, pretpostavićemo da vlada kao ciljeve ekonomske politike postavi: (i) stabilnost cena, (ii) rast deviznih rezervi i (iii) ekonomski rast.

Kako su fundamentalne determinante spoljne i unutrašnje ravnoteže: nivo realne domaće tražnje i realni devizni kurs, instrumenti u rukama države su odgovarajući "mix" monetarne, fiskalne i politike kursa, i strukturne politike. Tražnja se uskladjuje stabilizacionom politikom, a ponuda kroz mere strukturne reforme, što zahteva daleko više vremena.

Ključne stabilizacione mere su: politika smanjenja agregatne tražnje i politika restrukturiranja agregatne tražnje. Na smanjenje agregatne tražnje utiču fiskalna i monetarna politika. Fiskalna politika se usredsredjuje na smanjenje deficita, a monetarna na usporavanje rasta monetarnih agregata i/ili rast kamatnih stopa.

Politika deviznog kursa i uskladjivanje ključnih cena u ekonomiji, utiču na promenu structure tražnje kroz promenu relativnih cena).

I Osnovni makro-ekonomski računi

Konačno, ključne strukturne reforme su:

- liberalizacija cena ili postavljanje ključnih cena na nivo koji subvencije svodi na minimum;
- podsticanje konkurencije;
- privatizacija i restrukturiranje preduzeća;
- racionalizacija mreže socijalne zaštite;
- jačanje poreske uprave i upravljanja javnim rashodima;
- budžetske reforme (reforme strukture javnih prihoda i rashoda, ali i reforma institucija);
- reforma finansijskog sektora, uključujući razvoj tržišta kapitala i prateće pravne regulative;
- reforma spoljnog sektora: liberalizacija trgovine i, tamo gde je primereno, liberalizacija računa kapitala;
- više transparentnosti i bolje upravljanje, uključujući sudsku reformu, jaču reviziju, bolji kvalitet podataka za odlučivanje;
- mere za borbu protiv pranja novca.

Da bi se istovremeno uticalo na smanjenje stope inflacije, rast rezervi i rast proizvodnje neophodno je: (i) smanjiti kreditnu aktivnost banaka, pre svega kredite za finansiranje deficita države, (ii) devalvirati kurs, (iii) redukovati javne izdatke i (iv) izvršiti strukturne reforme. Zašto se koristi veliki broj instrumenta? Zato što je za ostvarenje više od jednog cilja neophodno više instrumenata ekonomske politike.

Uspešni programi su sveobuhvatni. Izvesne reforme su medjuzavisne: reforma cena, nivo kursa i konvertibilnost ili privatizacija i restrukturiranje državnih preduzeća i uskladjivanje cena. Liberalizaciju cena treba da prati stabilizacija, kako bi se ograničila naknadna inflacija. Stabilizacija i kontrola bankarskog sektora su preduslovi za

liberalizaciju finansijskog sektora, uključujući deregulaciju kamatnih stopa. Reforma finansijskog sektora je preduslov za liberalizaciju računa kapitala. Takođe, bitna je brzina i redosled reformskih poteza. Dok je stabilizaciju moguće brzo ostvariti, stvaranje institucija tržišne privrede traje mnogo duže.

1.7 Tranzicija ekonomije kao nauke

Od Smitha, Marshalla i Younga do današnjih dana došlo je do transformacije ekonomske profesije od verbalne do matematičke nauke. Danas, ekonomisti koriste matematiku na način na koji je koriste fizičari. Ekonomija je doživela tranziciju u relativno kratkom vremenskom periodu.

Modeli

Slično drugim naukama, ekonomija ima svoja sredstva: terminologiju, podatke, način razmišljanja i metodologiju. Ekonomisti pokušavaju da objasne funkcionisanje privrede i "naprave teoriju" korišćenjem modela. Podaci su osnova za teoriju ili, drugačije rečeno, teorija mora objasniti podatke.

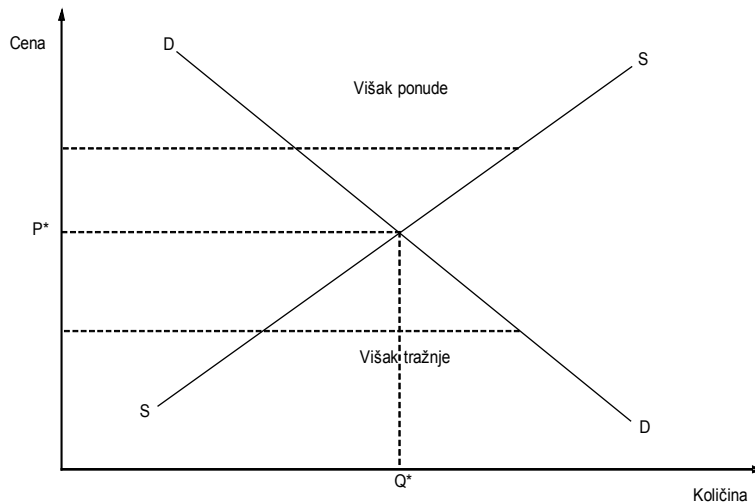
Modeli matematičkim jezikom opisuju zavisnost između ekonomskih varijabli, usredsređujući se na najvažnije, a zanemarujući detalje. Kada se pravi teorija, prave se i aproksimacije (prečice), pri čemu se traži najbolji odnos između dobitaka od pojednostavljenja i gubitaka od smanjenja sposobnosti da se objasni svet, odnosno, najbolji odnos između jednostavnosti i realnosti.

Modeli imaju široku primenu. Njima se:

- testira validnost predloženih teorijskih modela,
- meri zavisnost između ekonomskih varijabli,
- objašnjava prošlost,
- predviđa budućnost.

Nema modela koji odgovara na sva pitanja, pa makroekonomisti koriste različite modele za različite ciljeve. Primer modela sa kojim se studenti najviše sreću su krive ponude i tražnje.

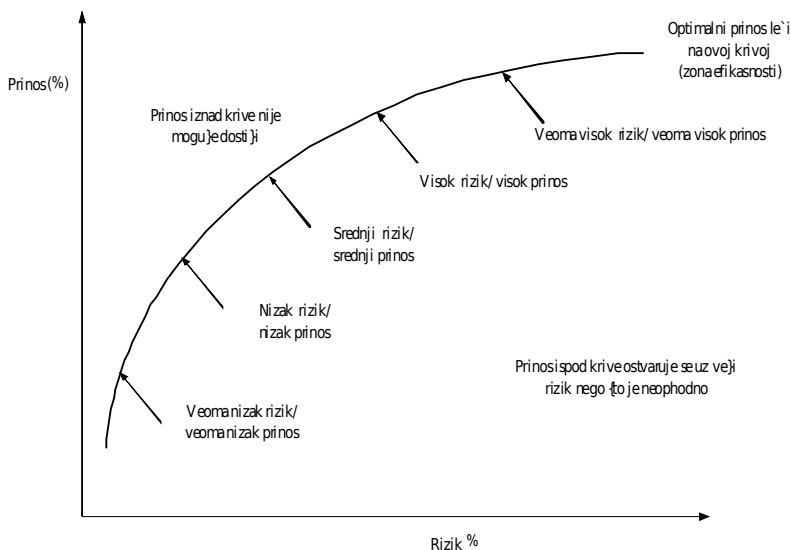
Slika 1.14 Model ponude i tražnje

Svakako jedan od najpoznatijih modela je kriva prinosa i rizika. Ekonomija je nauka koja nas uči da pravimo izbore i da je neophodno prihvatiti nešto loše da bismo dobili nešto dobro. Kriva prinosa i rizika je korisno sredstvo kad god razmišljamo o nekom važnom izboru sa kojim se svako od nas suočava u svom životu. Grafik nas podseća da je ostvarenje prinosa moguće samo ako se preuzme rizik.

I Osnovni makro-ekonomski računi

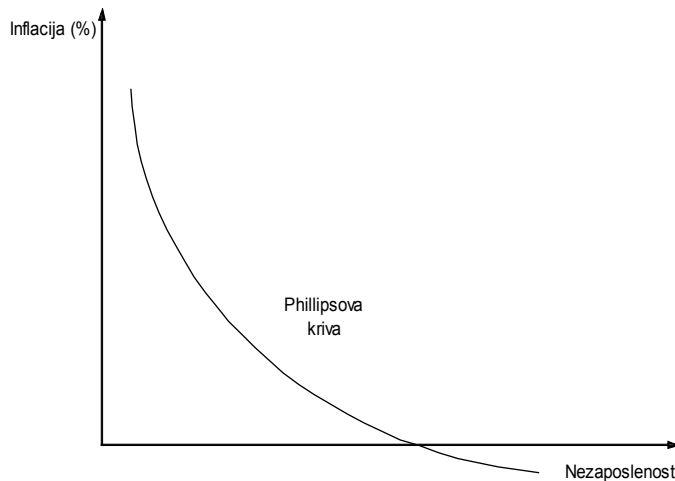
Slika 1.15 Model prinosa i rizika

Postoji, naravno, i drugo mišljenje, a to je da treba da se bojimo rizika, odnosno, da budemo zaštićeni, a kao najveći rizik se navodi rizik gubitka posla. Prema zastupnicima ovog mišljenja, nešto je strašno pogrešno u ekonomiji koja se menja.

Mogućnost izbora kreatora ekonomske politike između niske inflacije i niske nezaposlenosti predstavljena je Phillipsovom krivom. Isti funkcionalni oblik ima izbor pojedinca između slobodnog vremena i učenja.

Slika 1.16 Phillipsova kriva

Da li je sva ta matematika zaista neohodna?

Odgovor je da, iz brojnih razloga, od kojih mnogi nisu matematički.

a. Napredna ekonomija koristi naprednu matematiku

Matematika je sama po sebi korisno sredstvo, ali je posebno važna kako se sve dublje ulazi u svet ekonomije. Ako, na primer, naidješ na neki akademski ekonomski žurnal, videćeš, po njegovom sadržaju, da je neophodno znanje matematike i statistike da bi ga razumeo. Neki misle da se u apstrakciju otišlo predaleko. Medjutim, svet je kompleksan sistem, a takav kompleksan sistem zahteva sredstvo koje će moći da ga razume, opiše i modelira.

b. Nikad ne treba prihvatiti zaključak bez razumevanja pretpostavki i metoda

Zaključak je validan samo u meri u kojoj su validne pretpostavke. Na primer, u teoriji rasta, Harrod-

I Osnovni makro-ekonomski računi

Domarov model pretpostavlja da je odnos kapitala i proizvodnje konstantan. Robert Solow, nezadovoljan zaključcima Harrod-Domarovog modela, preispituje ovu pretpostavku i pokazuje da se njenom promenom značajno menja rezultat. Razlike u zaključcima mogu biti rezultat razlika u pretpostavkama.

c. Teorija napreduje menjanjem pretpostavki

Kao što smo već rekli, Harrod-Domarov model je baziran na pretpostavci konstantnog količnika kapitala i proizvodnje, kao i konstantne stope štednje. Solow, nezadovoljan zaključkom, menja pretpostavku. Samo jedna nova pretpostavka (dok je ostatak modela u osnovi isti) vodila ga je ka potpuno novoj teoriji i suprotnim rezultatima u odnosu na Harrod-Domarov model. Slično, Adam Smith nezadovoljan stavom da stak zlatu čini bogatstvo naroda, kreira model modernog kapitalizma.

d. Pretpostavke mogu biti testirane

Mnogi ekonomisti su ispitivali stabilnost količnika kapitala i proizvodnje tokom vremena. Takođe, ispitivana je Keynesova ideja o promenama stopa štednje i potrošnje kao posledice stimulansa. Tako, na primer, hipoteza permanentnog dohotka sugeriše da ljudi troše u proseku isto, čak iako se njihov dohodak iznenada promeni. Ovo pokazuje da su pokušaji stimulacije privrede, kroz fiskalnu i monetarnu politiku, beskorisni.

e. Matematika nas tera na rigoroznost i jasnoću

Pokušaj da se teorija izrazi formalno, matematički, kao model, tera istraživača da eksplicitno opiše i izrazi pretpostavke i izvede matematički rezultat.

Nekada će ovo uticati da istraživač promeni svoja prvobitna uverenja. Drugi put, može se pronaći novi pogled na ponašanje modela, njegovu snagu i osetljivost zaključaka. U svojoj suštini, matematičko modeliranje je učenje kako da se koristi matematika da bi se odgovorilo na probleme koji se mogu javiti u realnom životu. Inače, danas postoji velika tražnja za analitičarima ovog tipa.

I Osnovni makro-ekonomski računi

1.8 Važnost makroekonomije

Pogledajmo novine i ugledaćemo takve naslove kao što su:

- “plate su ... “
- “inflacija je...”
- “deficit platnog bilansa je...”
- “deficit javnih finansija je...”
- “proizvodnja je...”

Makroekonomska događanja tiču se naših života. Tako, na primer, rast inflacije smanjuje naš životni standard. Rast plata povećava životni standard. Pad tražnje za radnom snagom može nas ostaviti bez posla.

Makroekonomski događaji imaju centralnu ulogu u političkim raspravama, naročito za vreme izbora. Ono što opredeljuje birače je: (i) stanje ekonomije pred izbore ali i (ii) ekonomska politika koja će se voditi nakon izbora.

Makroekonomska događanja važna su u međunarodnim relacijama. Tako, na primer, postoje makroekonomski uslovi za ulazak u Evropsku uniju (javni dug ne može biti veći od 60% a budžetski deficit od 3% društvenog proizvoda, inflacija i kamatna stopa moraju biti na nivou proseka EU, uz sasvim mala odstupanja). Takođe, postoje makroekonomski uslovi za dobijanje kredita međunarodnih finansijskih institucija (odnose se na deficit javnih finansija, inflaciju, liberalizaciju cena i uvoza, deficit platnog bilansa i sl.).

I da zaključimo

Makroekonomija je mlada, nesavršena nauka. Sposobnost da predviđa nije bolja od sposobnosti meteorologije da predviđa vreme sledećeg meseca. Ipak, danas se dosta zna o tome kako privreda funkcioniše. Što je bolje poznavanje funkcionisanja privrede, veće su mogućnosti poboljšanja ekonomske politike i njenog uticaja na makrekonomske ciljeve.

Gotovi seminarski, maturski, maturalni i diplomski radovi iz raznih oblasti, lektire , puškice, tutorijali, referati - specijalizovan tim za usluge visokokvalitetnog pisanja, istraživanja i obradu teksta za kompletan region Balkana.

Posetite nas na sajtovima ispod:

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKI.NET

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

Dostupni smo Vam 24h 365 dana u godini.

Za gotove verzije rada obratiti se na mail:

maturskiradovi.net@gmail.com

061/ 11-00-105

Seminarski, diplomski, maturski radovi, prevodi na engleski i eseji...